

تأثیر
مناقشات کلام سیاسی
بر رقابت های سیاسی جمهوری اسلامی ایران

علی آقا جانی

<p>نشانی</p> <p>قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی</p> <p>تلفن و دورنگار: ۰۲۵ - ۳۷۸۳۲۸۳۳</p> <p>ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸</p> <p>کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱</p> <p>مراکز پخش</p> <p>۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۷۸۳۲۸۳۴ - ۰۲۵</p> <p>۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی در دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴ - ۰۲۱</p> <p>وب‌گاه: www.pub.isca.ac.ir</p> <p>رایانامه: nashr@isca.ac.ir</p> <p>فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir</p> <p>فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajoohaan.ir</p> <p>همه حقوق برای ناشر محفوظ است</p>	<p>تأثیر مناقشات کلام سیاسی</p> <p>بر رقابت‌های سیاسی جمهوری اسلامی ایران</p> <p>علی آقاجانی</p> <p>ناشر</p> <p>پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی</p> <p>وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم</p> <p>تهیه</p> <p>پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی</p> <p>سرپرستار</p> <p>محمدباقر انصاری</p> <p>ویراستار</p> <p>وحید حامد</p> <p>لیتوگرافی، چاپ و صحافی</p> <p>چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب</p> <p>چاپ اول: پاییز ۱۳۹۸</p> <p>شمارگان: ۴۰۰</p> <p>قیمت: ۱۰۰۰۰۰ تومان</p> <p>عنوان: ۵۵۵؛ مسلسل: ۸۷۶</p>
--	--

<p>سرشناسه:</p> <p>آقاجانی، علی، ۱۳۵۷ -</p> <p>عنوان و نام پدیدآور:</p> <p>تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر رقابت‌های سیاسی جمهوری اسلامی ایران / علی آقاجانی؛ تهیه پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی</p> <p>مشخصات نشر:</p> <p>قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۸</p> <p>مشخصات ظاهری:</p> <p>۵۸۸ ص.: جدول، نمودار</p> <p>شابک:</p> <p>۱۰۰۰۰۰۰ ریال: 978-600-195-515-0</p> <p>وضعیت فهرست‌نویسی:</p> <p>فیبا</p> <p>یادداشت:</p> <p>کتابنامه: ص. [۴۹۳] - ۵۴۴؛ همچنین به صورت زیرنویس</p> <p>یادداشت:</p> <p>نمایه</p> <p>موضوع:</p> <p>رقابت - ایران - جنبه‌های سیاسی</p> <p>موضوع:</p> <p>ایران - سیاست و حکومت - ۱۳۵۸ -</p> <p>شناسه افزوده:</p> <p>دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی</p> <p>رده‌بندی کنگره:</p> <p>HF ۱۴۱۴</p> <p>رده‌بندی دیویی:</p> <p>۳۳۸/۶۰۴۸۰۹۵۵</p> <p>شماره کتابشناسی ملی:</p> <p>۵۷۷۰۹۵۸</p>

سخنی با خواننده ۱۷

مقدمه ۱۹

فصل اول: کلیات و تمهیدات نظری

گفتار اول: کلیات ۲۳

۱. طرح مسئله تحقیق ۲۳

۲. اهمیت، ضرورت و پیشینه تحقیق ۲۷

۳. فرضیه، نظریه و سامانه تحقیق ۳۱

گفتار دوم: مفاهیم ۳۳

۱. تأثیر ۳۳

۲. کلام سیاسی ۳۵

الف) تعریف کلام سیاسی و موضوع آن ۳۷

ب) کلام سیاسی و فلسفه سیاسی اسلامی ۴۶

۱) رابطه فلسفه سیاسی و کلام سیاسی ۴۸

۲) افتراقات کلام سیاسی و فلسفه سیاسی ۴۹

ج) کلام سیاسی و فقه سیاسی ۵۱

تمایزات کلام سیاسی و فقه سیاسی ۵۵

۵۶	..... (د) کلام سیاسی و اصول فقه
۵۸	..... (هـ) کلام سیاسی و تفسیر سیاسی
۵۹	..... (و) مسائل کلام سیاسی
۶۲	..... ۳. رقابت سیاسی
۶۵	..... الف) رقابت سیاسی
۶۸	..... ب) رقابت سیاسی و مشارکت سیاسی
۶۸	..... ج) فرهنگ رقابت
۷۰	..... (د) الگوهای رقابت سیاسی
۷۱	..... (هـ) رقابت سیاسی و ثبات سیاسی
۷۲	..... (و) قاعده‌مندی و بی‌قاعدگی رقابت سیاسی
۷۲	..... ۴. بازیگران رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی
۷۶	..... الف) دوره‌بندی جناح‌ها در جمهوری اسلامی
۷۸	..... ب) معیارهای گزینش شخصیت‌ها
۸۳	..... گفتار سوم: چارچوب نظری
۸۵	..... تفصیل مراحل چارچوب نظری
۸۵	..... الف) زمینه‌های ذهنی و عینی جدید
۸۸	..... ب) افزایش مناقشات و پیدایش دستگاه‌های گوناگون کلام سیاسی
۹۰	..... ج) بی‌ثباتی و صورت‌بندی رقابت‌های سیاسی جدید
۹۱	..... د) بی‌قاعدگی رقابت‌های سیاسی

فصل دوم: تأثیرات مناقشات کلام سیاسی بر رقابت‌های سیاسی

در دورهٔ تأسیس نظام جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۵۷)

۹۷	..... مقدمه
----	-------------

فهرست مطالب ۷

گفتار اول: جریان‌ها و احزاب سیاسی در دوره تأسیس	۹۸
گفتار دوم: زمینه‌های ذهنی و عینی تأثیرگذار بر مناقشات کلام سیاسی در دوره تأسیس	۱۰۱
۱. زمینه‌های ذهنی	۱۰۱
الف) تراث کلام سیاسی	۱۰۱
ب) ایدئولوژی‌های رقیب درونی	۱۰۲
ج) ایدئولوژی‌های رقیب بیرونی	۱۰۳
۲. زمینه‌های عینی	۱۰۶
الف) زمینه سیاسی	۱۰۶
ب) زمینه فرهنگی	۱۰۹
ج) زمینه اجتماعی	۱۰۹
د) زمینه اقتصادی	۱۱۰
هـ) زمینه سیاست خارجی	۱۱۰
گفتار سوم: صورت‌بندی مناقشات کلام سیاسی در دوره تأسیس	۱۱۱
۱. دین و سیاست	۱۱۲
۲. ابعاد سیاسی توحید	۱۱۵
۳. جامعیت اسلام	۱۲۱
۴. نبوت و سیاست	۱۲۴
۵. امامت و سیاست	۱۲۵
۶. اسلام و مشروعیت حاکمیت	۱۲۸
۷. اسلام و حاکمیت مردم (ملی)	۱۳۴
۸. اسلام و آزادی	۱۳۷
گفتار چهارم: تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر رقابت‌های سیاسی در دوره تأسیس	۱۴۱
قاعده‌مندی و بی‌قاعدگی رقابت‌های سیاسی	۱۴۲

الف) تغییر رژیم	۱۴۲
ب) تغییر حکومت	۱۴۳
ج) چالش های مسالمت آمیز	۱۴۳
۱) چالش های مسالمت آمیز مستقیم	۱۴۴
۱- چالش های مستقیم حداکثری (مراغ نامه ها)	۱۴۴
۲- چالش های مستقیم حداقلی (تأثیر بر مواضع و رویکردهای جریان ها)	۱۴۸
۲) چالش های مسالمت آمیز غیرمستقیم	۱۵۴
۱- چالش های غیرمستقیم حداکثری (شکل گیری احزاب جدید)	۱۵۴
۲- چالش غیرمستقیم حداقلی (تأثیر بر حوادث و رخداد های سیاسی)	۱۵۸
د) چالش های خشونت آمیز	۱۶۹
۱) خشونت های لفظی	۱۶۹
۲) درگیری های خیابانی	۱۷۰
۳) ترورها	۱۷۱
جمع بندی	۱۷۵

فصل سوم: تأثیرات مناقشات کلام سیاسی بر رقابت های سیاسی

در دوره تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران (۶۰-۶۸)

مقدمه	۱۸۳
گفتار اول: جریان ها و احزاب سیاسی در دوره تثبیت	۱۸۴
گفتار دوم: زمینه های ذهنی و عینی تأثیرگذار بر مناقشات کلام سیاسی در دوره تثبیت	۱۸۷
۱. زمینه های ذهنی	۱۸۷
الف) تراش کلام سیاسی	۱۸۷
ب) ایدئولوژی های رقیب درونی	۱۸۷

ج) ایدئولوژی‌ها و نظریه‌های تأثیرگذار بیرونی	۱۹۰
۲. زمینه‌های عینی	۱۹۲
الف) از نظر سیاسی	۱۹۲
ب) از نظر فرهنگی	۱۹۴
ج) از نظر اقتصادی	۱۹۵
د) از نظر اجتماعی	۱۹۵
ه) سیاست خارجی	۱۹۶
گفتار سوم: صورت‌بندی مناقشات کلام سیاسی در دوره تثبیت	۱۹۷
۱. اسلام و عدالت اجتماعی	۱۹۸
۲. اسلام و توانایی در پاسخگویی به نیازها	۲۰۳
۳. اسلام و مشروعیت حکومت و حاکمیت مردم	۲۰۷
۴. آزادی در اسلام	۲۱۴
گفتار چهارم: تأثیر مناقشات کلامی سیاسی بر رقابت‌های سیاسی در دوره تثبیت	۲۱۵
بی‌ثباتی و صورت‌بندی رقابت سیاسی	۲۱۶
– قاعده‌مندی و بی‌قاعدگی رقابت‌های سیاسی	۲۱۶
الف) تغییر رژیم	۲۱۶
ب) تغییر حکومت	۲۱۷
ج) چالش‌های مسالمت‌آمیز	۲۱۷
۱ – چالش‌های مسالمت‌آمیز به صورت مستقیم	۲۱۷
یک. چالش‌های مسالمت‌آمیز مستقیم حداکثری (مرا‌نامه‌ها)	۲۱۷
دو. چالش‌های مسالمت‌آمیز مستقیم حداقلی	۲۱۹
۲ – چالش‌های مسالمت‌آمیز به صورت غیرمستقیم	۲۲۱
یک. چالش‌های مسالمت‌آمیز غیرمستقیم حداکثری (شکل‌گیری احزاب جدید)	۲۲۲

دو. چالش های مسالمت آمیز غیر مستقیم حداقلی (تأثیر بر رخدادها و حوادث

- سیاسی)..... ۲۲۳
- د) چالش های خشونت آمیز..... ۲۳۲
- ۱- تداوم تروریسم..... ۲۳۲
- ۲- برخوردهای کلامی و فیزیکی..... ۲۳۳
- ۳- حمله به تجمعات..... ۲۳۴
- جمع بندی..... ۲۳۵

فصل چهارم: تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر رقابت های سیاسی جمهوری اسلامی ایران

در دوره سازندگی و اصلاحات (۱۳۶۸-۱۳۸۴)

- مقدمه..... ۲۴۱
- گفتار اول: احزاب و جناح های سیاسی دوره سازندگی و اصلاحات..... ۲۴۲
- گفتار دوم: زمینه های عینی و ذهنی تأثیرگذار بر مناقشات کلام سیاسی در دوره سازندگی و
اصلاحات..... ۲۴۶
۱. زمینه های ذهنی..... ۲۴۶
- الف) تراث کلام سیاسی اسلامی..... ۲۴۶
- ب) ایدئولوژی ها و نظریه های تأثیرگذار درونی..... ۲۴۶
- ج) ایدئولوژی ها و نظریه های تأثیرگذار بیرونی..... ۲۴۶
۲. زمینه های عینی..... ۲۴۸
- الف) از نظر سیاسی..... ۲۴۸
- ب) از نظر اقتصادی..... ۲۵۰
- ج) از نظر اجتماعی..... ۲۵۱
- د) از نظر فرهنگی..... ۲۵۱

۲۵۲	.....	ها) سیاست خارجی
۲۵۳	.....	گفتار سوم: صورت‌بندی مناقشات کلام سیاسی در دوره سازندگی و اصلاحات
۲۵۴	.....	۱. دین و سیاست
۲۶۰	.....	۲. نبوت و سیاست
۲۶۴	.....	۳. امامت و سیاست
۲۶۶	.....	۴. قلمرو دین
۲۷۰	.....	۵. اسلام و مشروعیت حکومت
۲۷۶	.....	۶. اسلام و دموکراسی (مردم‌سالاری)
۲۸۱	.....	۷. اسلام و آزادی
۲۸۴	.....	۸. اسلام و حقوق بشر
۲۸۹	.....	گفتار چهارم: تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر رقابت‌های سیاسی در دوره سازندگی و اصلاحات
۲۹۰	.....	قاعده‌مندی و بی‌قاعدگی رقابت‌های سیاسی
۲۹۰	.....	الف) تغییر رژیم
۲۹۰	.....	ب) تغییر حکومت
۲۹۰	.....	ج) تغییر جامعه
۲۹۰	.....	د) چالش‌های مسالمت‌آمیز
۲۹۱	.....	۱) چالش‌های مسالمت‌آمیز مستقیم
۲۹۱	.....	۱- چالش‌های مسالمت‌آمیز مستقیم حداکثری (مرام‌نامه‌های احزاب)
۲۹۱	.....	۲- چالش‌های مسالمت‌آمیز مستقیم حداقلی (رویکردها و مواضع احزاب، گروه‌ها و افراد شاخص جناح‌ها)
۲۹۶	.....	۲) چالش‌های مسالمت‌آمیز غیرمستقیم
۳۰۷	.....	۱- چالش‌های مسالمت‌آمیز غیرمستقیم حداکثری
۳۰۷	.....	شکل‌گیری احزاب جدید

۲- چالش های غیرمستقیم حداقلی (تأثیر مناقشات کلامی سیاسی بر حوادث و

- ۳۱۲..... رخدادهای سیاسی)
- ۳۲۰..... (ه) چالش های خشونت آمیز
- ۳۲۰..... (۱) حمله به تجمعات
- ۳۲۱..... (۲) ترور حجابریان
- ۳۲۱..... (۳) غائله ۱۸ تیر
- ۳۲۲..... (۴) قتل های زنجیره ای
- ۳۲۳..... جمع بندی

فصل پنجم: تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر رقابت های سیاسی جمهوری اسلامی ایران

در دوره اصول گرایی (۱۳۸۴-۱۳۹۲)

- ۳۲۹..... مقدمه
- ۳۳۰..... گفتار اول: احزاب و جناح های سیاسی در دوره اصول گرایی
- ۳۳۱..... گفتار دوم: زمینه های ذهنی و عینی تأثیرگذار مناقشات کلام سیاسی در دوره اصول گرایی
- ۳۳۱..... ۱. زمینه های ذهنی
- ۳۳۱..... الف) تراث کلامی سیاسی
- ۳۳۱..... ب) ایدئولوژی های رقیب درونی
- ۳۳۲..... ج) ایدئولوژی ها و نظریه های تأثیرگذار بیرونی
- ۳۳۳..... ۲. زمینه های عینی
- ۳۳۳..... الف) از نظر سیاسی
- ۳۳۳..... ب) از نظر اقتصادی
- ۳۳۴..... ج) از نظر فرهنگی و اجتماعی
- ۳۳۵..... د) از نظر سیاست خارجی

گفتار سوم: صورت‌بندی مناقشات کلام سیاسی در دوره اصول‌گرایی.....	۳۳۶
۱. دین و سیاست.....	۳۳۷
۲. انتظار بشر و قلمرو دین.....	۳۴۱
۳. اسلام و مشروعیت حکومت.....	۳۴۵
۴. اسلام و مردم‌سالاری.....	۳۵۰
۵. اسلام و آزادی.....	۳۵۳
۶. اسلام و حقوق بشر.....	۳۵۶
۷. اسلام و تسامح و تساهل و خشونت.....	۳۵۷
گفتار چهارم: تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر رقابت‌های سیاسی در دوره اصول‌گرایی.....	۳۶۲
قاعده‌مندی و بی‌قاعدگی رقابت‌های سیاسی.....	۳۶۲
الف) تغییر رژیم.....	۳۶۲
ب) تغییر حکومت.....	۳۶۲
ج) تغییر جامعه.....	۳۶۲
د) چالش‌های مسالمت‌آمیز.....	۳۶۲
۱) چالش‌های مسالمت‌آمیز مستقیم.....	۳۶۳
۱- چالش‌های مسالمت‌آمیز مستقیم حداکثری (مرام‌نامه‌ها).....	۳۶۳
۲- چالش‌های مسالمت‌آمیز مستقیم حداقلی.....	۳۶۴
رویکردها و مواضع جریان‌های سیاسی.....	۳۶۴
۲) چالش‌های مسالمت‌آمیز غیرمستقیم.....	۳۷۹
۱- چالش‌های مسالمت‌آمیز غیرمستقیم حداکثری (شکل‌گیری احزاب جدید).....	۳۷۹
۲- چالش‌های مسالمت‌آمیز غیرمستقیم حداقلی (رخدادها و حوادث سیاسی).....	۳۸۱
ه) چالش‌های خشونت‌آمیز.....	۳۸۶
جمع‌بندی.....	۳۸۷

فصل ششم: راهکارهای مدیریت مناقشات کلام سیاسی و تأثیرگذاری آن بر

رقابت های سیاسی در جمهوری اسلامی ایران

مقدمه	۳۹۳
گفتار اول: چالش های مدیریت مناقشات	۳۹۵
۱. پارادوکس کلام حداکثری و کلام حداقلی	۳۹۵
۲. پارادوکس اسلامیت و جمهوریت	۴۰۲
۳. پارادوکس وحدت و تکثر	۴۰۴
گفتار دوم: راهکارهای مدیریت مناقشات	۴۰۶
۱. راهکارهای معطوف به ساختار کلامی - سیاسی	۴۰۷
الف) کلام سیاسی اعتدالی انفکاکي	۴۰۷
ب) رویکرد مشارکت سیاسی حداکثری بر مبنای اندماج اسلامیت و جمهوریت	۴۲۳
ج) تمهید و بسط تکثر و آزادی سیاسی اسلامی	۴۳۰
۲. راهکارهای معطوف به ساختار حقوقی - سیاسی	۴۳۶
الف) توجه به حیطة اقتدار نظام سیاسی	۴۳۷
ب) نهادمندی	۴۳۹
ج) اهتمام در رسمیت نظام تحزب	۴۴۴
د) تقویت نظارت پذیری حکومت و جامعه	۴۴۶
هـ) توجه بیشتر به آزادی در عرصه عمومی	۴۴۹
و) گفتگو در سطح نهادها و مراکز حکومتی و جناح های سیاسی درباره مفاهیم و روش های اعمال حاکمیت	۴۵۰
۳. راهکارهای معطوف به ساختار فرهنگی - آموزشی	۴۵۲
الف) مدارای اسلامی	۴۵۲
ب) تقویت و ترویج مبانی و سلوک اخلاق سیاسی	۴۵۷

فهرست مطالب ۱۵

۴۵۹	..... (ج) توجه به تربیت سیاسی شهروندی در مراکز فرهنگی - آموزشی
۴۶۱	..... مراکز و برنامه‌های مرتبط با اخلاق و تربیت سیاسی
۴۶۱	..... (۱) خانواده و شبکه خویشاوندان
۴۶۲	..... (۲) آموزش و پرورش
۴۶۳	..... (۳) دانشگاه
۴۶۴	..... (۴) رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی
۴۶۶	..... (۵) نهادهای مذهبی
۴۶۷	..... ۴. راهکارهای معطوف به ساختار فرهنگی - اقتصادی
۴۶۹	..... جمع‌بندی
۴۷۵	..... نتیجه‌گیری

کتابنامه

۴۹۳	..... الف) کتاب‌ها
۵۲۰	..... ب) مقالات
۵۲۶	..... ج) روزنامه‌ها و هفته‌نامه‌ها و مجلات
۵۳۰	..... د) منابع اینترنتی

نمایه‌ها

۵۴۵	..... آیات
۵۵۱	..... روایات
۵۵۳	..... موضوعات
۵۷۶	..... اعلام و مشاهیر

۱۶ تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر رقابت های سیاسی جمهوری اسلامی ایران

۵۸۲	کتاب‌ها
۵۸۴	مکان‌ها
۵۸۵	تنالگان

سخنی با خواننده

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در سال ۱۳۷۳ به منظور تحقیق و پژوهش با زمینه‌های نظری (بنیادی)، تحلیلی (توسعه‌ای) و عملیاتی (کاربردی) در حوزه علوم و اندیشه سیاسی اسلام کار خود را آغاز کرد؛ انجام این مطالعات و معرفی و ترویج نتایج آن در حوزه علوم انسانی با رویکرد اسلامی، همواره رسالت مهم این پژوهشکده بوده است؛ اما به‌رغم این تلاش‌ها، همچنان پاره‌ای کمبودها در حوزه اندیشه سیاسی اسلام وجود دارد که انتشار برخی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی در حوزه علوم اسلامی می‌تواند این نیازهای جامعه علمی را جبران و به گسترش ادبیات بحث کمک کند؛ از این رو با عنایت به این ضرورت و نظر به اینکه توسعه فرهنگ اسلامی و تقویت مبادی و کارکردهای آن از رسالت‌های دفتر تبلیغات اسلامی است، پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی و دانشگاه باقرالعلوم 7 طبق تفاهم‌نامه‌ای به انتشار برخی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی در حوزه علوم سیاسی اقدام کرده تا از این طریق به گسترش فعالیت‌های پژوهشی و انتشاراتی در حوزه علوم انسانی با رویکرد اسلامی کمک کند.

این رساله در پی نمایاندن ظرفیت‌های کلام سیاسی و آشکارسازی تأثیر و تأثر آن در برابر عینیت‌های فضای سیاست‌ورزی به‌ویژه در رقابت‌های سیاسی است. پژوهش به همین منظور، ادوار گوناگون از رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی را بررسی کرده و

تأثیرات برخی مناقشات اصلی کلام سیاسی بر ابعاد رقابت ها را ارزیابی و تحلیل نموده است. امید است مخاطبان این اثر با ارائه نکات اصلاحی و تکمیلی خود در راستای ترویج و گسترش دانش سیاسی اسلامی، ما را در تهیه آثار تکمیلی این حوزه یاری رسانند. در پایان پژوهشکده لازم می داند از تلاش های محقق محترم دکتر علی آقاجانی و استادان راهنما و مشاور آقایان حجت الاسلام والمسلمین دکتر غلامرضا بهروزی لک و حجت الاسلام والمسلمین دکتر سیدمحمدتقی آل غفور تشکر و قدردانی کند. همچنین از زحمات ارزنده مدیر محترم گروه علوم سیاسی دکتر رضا عیسی نیا و ارزیاب ارجمند دکتر عبدالمجید مبلّغی و تمام دست اندرکاران نشر این اثر صمیمانه سپاسگزاری می شود.

دکتر منصور میراحمدی

رئیس پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

مقدمه

کلام سیاسی یکی از زیرمجموعه‌های مهم کلام و یکی از موتور محرکه‌های سیاست دینی است که اگرچه از جهت دانشی حوزه‌ای نوپاست، از لحاظ مؤلفه‌های محتوایی بسی دیرپاست و هم‌پای وقایع تاریخی تحولات و تحول‌پذیر بوده است. بدین خاطر تأثیرگذاری گزاره‌های کلام سیاسی بر تحولات تاریخی در ساحت سیاست و اجتماع به‌ویژه رقابت‌های سیاسی پر فراز و نشیب، امری عمیق و پردامنه و کتمان‌نشدنی است که از جذابیت‌های خاص خود به‌ویژه در رویارویی با رخداد‌های معاصر برخوردار است.

بر این اساس بررسی نقش کلام سیاسی و مناقشات کلام سیاسی در دوره جمهوری اسلامی، یکی از موضوعات جدی و روزآمد است. بر این پایه این پرسش مطرح است که مناقشات کلام سیاسی چه تأثیراتی بر رقابت‌های سیاسی در جمهوری اسلامی ایران داشته و سازوکارهای لازم برای ایجاد قاعده‌مندی در این رقابت‌های سیاسی چه می‌تواند باشد. از دیدگاه تحقیق به علت ماهیت دینی جمهوری اسلامی و جناح‌های سیاسی مؤثر در آن، مؤلفه‌های کلام سیاسی (مانند قلمرو سیاسی دین، انتظار سیاسی بشر از دین و...) متأثر از زمینه‌های ذهنی و عینی در تکوین و صورت‌بندی جریان‌ها و جناح‌های سیاسی - فکری جمهوری اسلامی، نقشی اساسی داشته است.

همچنین افزوده‌شدن مناقشات کلام سیاسی موجب بی‌قاعدگی و چالش در

رقابت های سیاسی و کاسته شدن آن موجب کاهش بی قاعدگی و چالش در رقابت های سیاسی در جمهوری اسلامی ایران می شود. راه حل نیز پردازش و شفاف سازی نگرش جریان های سیاسی - فکری به مؤلفه های کلام سیاسی، اجماع سازی بر اساس کلام سیاسی اعتدالی و انفکاک در سطح کلان نظام، به منظور مدیریت رقابت حداکثری است. از این دیدگاه زمینه های ذهنی و عینی (با گزینش از نظرهای اسکینر) به شکل گیری جریان یا دستگاه کلام سیاسی و افزایش مناقشات کلامی سیاسی می انجامد و صورت بندی های تازه کلام سیاسی صورت بندی های جدیدتر از رقابت سیاسی را در پی دارد. در جریان این صورت بندی های جدید، رقابت های تازه پا می گیرد که برخی از آنها بی قاعده و نابسامان است و گاه کل رقابت را بی قاعده می کند.

چارچوب تأثیرگذاری مناقشات کلام سیاسی بر رقابت های سیاسی (با بهره گیری گزینشی از دیدگاه های دیوید ساندروز) بدین صورت است که این تأثیرگذاری می تواند در حوزه های تغییر رژیم، تغییر حکومت، تغییر جامعه، چالش های خشونت آمیز و چالش های مسالمت آمیز باشد. در چالش های مسالمت آمیز باید از تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر شکل گیری احزاب جدید، تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر مواضع و رویکردها، تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر رخداد های سیاسی و تأثیر مناقشات کلام سیاسی بر مرام نامه ها سخن گفت. بدین ترتیب با بررسی زمینه های ذهنی و عینی، صورت بندی مناقشات کلام سیاسی و تأثیرات مناقشات کلام سیاسی بر رقابت های سیاسی چهار دوره تأسیس (۱۳۵۷-۱۳۶۰)، تثبیت (۱۳۶۰-۱۳۶۸)، سازندگی و اصلاحات (۱۳۶۸-۱۳۸۴) و اصول گرایی (۱۳۸۴-۱۳۹۲) در بیشتر موارد فرضیه تحقیق، یعنی عاملیت اساسی مناقشات کلام سیاسی بر رقابت های سیاسی و ارتباط قاعده مندی و بی قاعدگی رقابت ها با مناقشات کلامی سیاسی اثبات شدنی است. در تمامی ادوار رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی، سطح چسبندگی و وابستگی رقابت ها به مناقشات کلامی سیاسی بالاست.

اما در میان ادوار رقابت سیاسی، دور دوم ریاست جمهوری هاشمی رفسنجانی در دوره سازندگی و دور نخست ریاست جمهوری احمدی نژاد در دوره اصول‌گرایی حدت و شدت مناقشات کلام سیاسی و سطح تنش و تنازع پایین تر است و سطح قاعده‌مندی بالاتر است. نیز دوره تأسیس، دور اول ریاست جمهوری خاتمی در دوره اصلاحات و دور دوم ریاست جمهوری احمدی نژاد در دوره اصول‌گرایی حدت و شدت مناقشات کلام سیاسی و در نتیجه سطح تنش و تنازع و بی‌قاعدگی در رقابت‌های سیاسی بالاتر است.

در پایان لازم است از راهنمایی‌های اندیشمندان حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر غلامرضا بهروزی‌لک که در تألیف این پژوهش مرا یاری کردند و با تشکر از حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر سیدمحمدتقی آل‌غفور که با مشاوره استادانه خود بر غنای کار افزودند، کمال قدردانی را داشته باشم. نیز از حضرات آقایان حجج اسلام و المسلمین دکتر نجف لک‌زایی، دکتر احمد رهدار، دکتر ذبیح‌الله نعیمیان، دکتر عبدالمجید مبلّغی و دکتر منصور میراحمدی که با تذکر نکته‌های محققانه، نویسنده را در پویایی و تعمیق هرچه بیشتر پژوهش یاری رساندند، سپاسگزارم؛ هرچند کاستی‌های اثر از جهات مختلف متوجه این جانب است که تشنه دریافت و پذیرای نکات تحقیقی پژوهشگران این عرصه خواهم بود.

نیز از پدر و مادرم که در دامن آنان بالیدم و دوستی با آموختن و پژوهیدن را فرا گرفتم، از خانواده و فرزندانم که مرا یاری دادند و همه آنانی که یاریگر و تسهیل‌کننده مسیر دانش‌افزایی‌ام بودند، به‌ویژه از استادانم در گروه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم 7 تشکر می‌کنم.

قدردانی از زحمات آقایان دکتر عیسی‌نیا، دکتر فلاح و جناب آقای سجاد آل‌غفور در پژوهشکده علوم سیاسی و نیز رئیس پژوهشگاه حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر نجف لک‌زایی و رئیس دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر احمد